

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA FARKLILIKLARIN BİRLİKTELİĞİ ve SİNEMADAKİ GÖRÜNÜMÜ: MANDARİNİD FİLMİ ÖRNEĞİ

Seher MİDİLLİ BÜYÜKBAŞ

Marmara Üniversitesi, Türkiye

seher.midilli@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2064-5562>

<i>Atf</i>	Midilli Büyükbaş S., (2023). ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA FARKLILIKLARIN BİRLİKTELİĞİ ve SİNEMADAKİ GÖRÜNÜMÜ: MANDARİNİD FİLMİ ÖRNEĞİ. İletişim Çalışmaları Dergisi, 9 (2), 231-262.

Geliş tarihi / Received: 30.01.2023

Kabul tarihi / Accepted: 27.04.2023

DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v09i2005

ÖZ

Göç, göçmenlik ve mülteciliğin günümüzün en temel insani sorunları haline geldiği dünyamızda insanlığın zaman zaman çeşitli imtihanlardan geçtiği bir döneme tanık olmaktayız. Savaşlar, doğal afetler gibi çeşitli nedenlerle yerlerinden olan ve yurtsuzlaşan bireyler ya da kitleler yaşam alanlarını terk ederek farklı coğrafyalara doğru yol almak durumunda kalmaktadır. Zorunlu göçler nedeniyle farklı kimlik ve kültürlerden insanlar aynı mekanlarda karşılaşmakta ve bu karşılaşmalar toplumsal yapının çok kültürlülük özelliği kazanmasını sağlamakta, ötekinin ve *ötekiliğin* ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu karşılaşmalar ayrıca toplumların kültürel farklılıklarından kaynaklanan çeşitli sorunlar ile karşı karşıya kalmasına ve aralarında kültürel çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu noktada günümüz dünyasının kaçınılmaz olgularından olan göçler neticesinde toplumlar birbirleri ile karşılaşma ve dahası iç içe geçme durumunu tecrübe eder noktaya gelmektedir. Çalışmanın temel amacı çok kültürlülük gibi toplumsal ve kültürel bir olgunun sinemaya nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Çalışmada aynı toplum içerisinde farklılıkları bir arada tutan

dinamiklerin neler olduğu sorusu üzerinden eşitlik ve farklılıklarımız ile yaşama pratiğinin sinemaya nasıl yansıdığı ele alınmıştır. Nitel bir araştırma özelliği gösteren çalışmada örneklem olarak seçilen *Mandariinid* (*Mandalina Bahçesi*, 2013) filminin içeriği sosyolojik analiz yöntemi kullanılarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Çok Kültürlülük, Kültürel Çatışma, Öteki, Mandariinid

COLLOCATION OF CULTURAL DIVERSITY WITHIN THE CONTEXT OF MULTICULTURALISM AND REFLECTION ON CINEMA: MANDARİNİİD FILM CASE

ABSTRACT

In our contemporary world, where immigration and the states of being immigrant and refugee have become the most fundamental humanitarian problems of our time, we are witnessing a period in which humanity is subjected to various tests from time to time. Individuals or masses who have been displaced and deterritorialized due to various reasons such as wars and natural disasters have to leave their homelands and move to different geographies. Due to forced migration, people from different cultures with their various identities meet in the same places, and these encounters enable the social structure to gain multiculturalism and cause the emergence of the other and otherness. These encounters also cause societies to face various problems arising from their cultural differences and to experience cultural conflicts between them. At this point, as a result of migration, which is one of the inevitable phenomena of today's world, societies come to the point where they experience encounters with each other and, moreover, interpenetration. The main purpose of the study is to reveal how a social and cultural phenomenon such as multiculturalism is reflected in cinema. In the study, it is discussed how the practice of living together with our equality and differences is reflected in the cinema through the question of what are the dynamics that hold the differences together in the same society. The content of the movie *Mandariinid* (*Tangerines*, 2013) selected as a sample in the study, which has a qualitative research design, will be

examined using the sociological analysis method.

Keywords: *Globalization, Multiculturalism, Cultural Conflict, Other, Mandariinid*

GİRİŞ

Çoğunlukla küreselleşme olgusunun bir sonucu olarak son yıllarda dünya çapında insan hareketliliğinde büyük bir artış yaşandığı gözlenmektedir. Birey ya da topluluklar yaşadıkları coğrafyayı çeşitli nedenlerle terk ederek yeni bir yaşam kurma ümidiyle farklı bir yerleşim yerine, farklı bir ülkeye, ya da farklı bir coğrafyaya doğru yol almaktadır. *Göç hareketlerinin yoğun bir biçimde yaygınlık kazandığı günümüz dünyasında kitleler; savaşlar, afetler veya salgın hastalıklar gibi çeşitli nedenlerle yer değiştirmeyi tercih etmekte ya da yer değiştirmek durumunda kalmaktadır. Bu durum sınır, sınır kapısı, göçmen, mülteci gibi kavramların gündelik hayatta daha sık karşılaşılan kavramlar olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır. Bu kavramlar ayrıca kitle iletişim araçları ve yeni medya araçları vasıtasıyla hayatımıza daha fazla temas eder hale gelmektedir.*

Ekonomik, politik veya sosyolojik nedenlere dayanan insan hareketliliğinin gözle görülür bir artış göstermesi; farklı kimliklerin, farklı kültürlerin karşılaşması ve bir araya gelmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kültürü ve kimliği ile farklılık göstermesi bakımından hayata bakış açıları, hayatı anlama ve anlamlandırma biçimleri *özgünleşen toplulukların* bir araya gelmesi, toplum içerisinde bir yandan kültürel zenginleşmeyi meydana getirirken diğer yandan da tek bir coğrafya üzerinde farklı kültürlerin karşılaşmasından ve yine bu farklı kültürlerin potansiyel ayrımlarının yol açmış olduğu gerilimden kaynaklanan *çeşitli* sorunlara yol açabilmektedir. Toplumsal dokuda görülen bu homojenite belli başlı kazanımlar sağladığı gibi toplum içerisinde çatlakların oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. *Günümüzde çok kültürlü* toplumlarda farklılık birlikteliğinin getirdiği varlığının tanınması, siyasal talepler, demokratik katılım ve kültürlerarası iletişim başta olmak üzere çeşitli sorunlar ve bu sorunlara çözüm arayışları sıkça gündeme gelen konular arasında yer almaktadır. Bu noktada Alain Tourain'ın 'Birlikte yaşayabilir miyiz?' sorusu günümüz *çok kültürlü* toplumlarının yapısının anlaşılması noktasında bir kez daha *önemli hale gelmektedir.*

Bu bağlamda çalışma kapsamında kimlik, kültür ve *çok kültürlülük* gibi kavramlar ışığında *çok kültürlü* toplumlarda farklılık birlikteliğinden kaynaklandığı görülen sorunların sinemada nasıl temsil edildiği ve sinemanın filmler aracılığıyla bu sorunlara ilişkin nasıl bir bakış açısı geliştirdiği *Mandariinid* filmi üzerinden sosyolojik eleştiri yöntemi ile *çözümenecektir*.

Filmlerin bireysel olana olduğu kadar toplumsal olana da değinmesi ve toplumsal olanı da yansıtması bakımından sinema ve toplum arasında dinamik bir ilişki söz konusudur. Film inceleme türlerinden sosyolojik eleştiri yöntemi filmlerin toplumla olan ilişkisini sosyal işlevleri bakımından sosyolojik bir veri olarak incelemektedir (Özden, 2004: 106). Betimleyici özelliği ön planda olan sosyolojik yaklaşımda filmler toplumların sahip olduğu kültürel değerleri yansıtan birer sanat ve kültür ürünü olarak ele alınmaktadır. Sosyolojik inceleme türünde sosyal ölçütler esas alınarak filmlerin üretildiği dönemin toplumsal koşulları irdelenmektedir. Sosyolojik yaklaşımda filmler toplumla ilgili bilgiler içeren birer belge niteliği taşımaktadır. Bu eleştiri yönteminin ana eksenini toplumun değerlerini oluşturan sınıf, ırk, cinsiyet, kimlik, kültür gibi unsurlar oluşturmaktadır. Sosyolojik eleştiri yöntemi filmlerin toplumun davranış kalıplarını da ayrıca incelerken ampirik nitelikte bir araştırma çerçevesi sunmaktadır. Ayrıca film içeriğine bakılarak toplumsal yapıya ilişkin anlamlı bir yargı ortaya koyma noktasında sosyolojik yaklaşım önem taşımaktadır. Filmler sinema ve toplum ilişkisi perspektifinden bakıldığında sosyal ve kültürel açıdan belge niteliği taşıyan bilgi kaynakları olarak değer kazanmaktadır. Sosyolojik eleştiri ayrıca bireyi, bireyin içinde yaşadığı toplumu ve toplumsal yapıyı oluşturan kültürel bileşenleri anlama ve anlamlandırmaya yardımcı olan deyişleri filmin anlatısı dahilinde analiz etmeye çalışmaktadır. Sosyolojik eleştiri yöntemi filmler aracılığıyla birey ve toplum arasındaki temasa ilişkin düşünce geliştirilmesi bakımından bir zemin oluşturmaktadır (Özden, 2004: 153-164). Bu bağlamda sosyolojik eleştiri, çalışmanın örneklemini oluşturan *Mandariinid* filminin çözümlenmesinde bir model oluşturacak; çok kültürlülüğün toplum üzerindeki etkilerinin, farklılıkların birlikteliğinin, birlikte yaşama kültürünün filme nasıl yansıtıldığı bu model ekseninde ele alınarak incelenecektir.

KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BİR SONUCU OLARAK ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Yirminci yüzyılın son yıllarından itibaren yoğunluğu ve gelişim hızı artış gösteren küreselleşme; ekonomik, siyasi, kültürel ve teknolojik alanlarda dünyanın hiç olmadığı kadar birbirine entegre olduğu ve bütünleşme sağladığı bir süreci ifade etmektedir (Callinicos, 2013: 473). Bu süreç dünya çapında insanların hareket kabiliyetinin artmasına neden olurken farklı milletlerden toplumları ulusal sınırların aşınması ve daha geçirgen bir hale gelmesi dolayısıyla birbirlerine yakın kılmıştır. Bu yakınlığın toplumun sosyal yapısında kimlik ve kültür üzerinden çeşitli dönüşümler yaşanacak kadar etkisi olduğu görülmektedir.

İlk çağlardan itibaren toplumlar birbirleri ile iletişim ve etkileşim halinde olmuştur. Yakın komşuları ile çeşitli boyutlarda ilişkiler geliştiren insan toplulukları yaşamlarına ilişkin taşıdıkları farklılıkları zaman zaman ortaya koyma düşüncesi geliştirmiştir. Doğaya karşı geliştirdikleri tüm yaşamsal faaliyetler ile kendi kültürel yapılarını oluşturan insan topluluklarının ortaya koydukları farklı kültürel özellikler onları birbirinden ayırtıran özellikler olarak değil aksine birbirine yaklaştıran ve bir araya getiren özellikler olarak kabul edilmektedir (Strauss'tan akt. Kaplan, 2016: 79). Küreselleşme dünya çapında yaratmış olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkilerle insan yaşamını çok yönde etkisi altına almıştır. Küreselleşme devletlerin ulusal sınırlarının daha aşılabilir ve geçirgen hale gelmesine sebep olması bakımından sosyal ve kültürel karşılaşmaların yaşanmasını da doğrudan etkilemiştir (Kaplan & Kaplan, 2018: 24).

İnsan yaşamını her açıdan etkisi altına alan küreselleşmenin yanı sıra savaşlar, doğal afetler gibi nedenler ile de günümüz dünyasında insan hareketliliğinin hissedilir bir biçimde canlılık ve yoğunluk kazandığı görülmektedir. Özellikle göç hareketlerinin son yıllarda artış göstermesine neden olması bakımından savaşlar insan yaşamını sosyolojik ve psikolojik yönlerden daha yoğun bir şekilde etkisi altına almaktadır. Doğup büyüdüğü coğrafyayı çeşitli nedenlerle terk ederek farklı bir coğrafyada yaşamayı tercih eden birey ya da toplumlar, taşıdıkları kültür ile göç ettikleri coğrafyanın yerleşik kültürünün karşılaşmasına neden olmaktadır. Yaşanan kitlesel hareketlerin bir sonucu olarak da içinde yaşadığımız dönem

kaçınılmaz bir biçimde hemen hemen tüm toplumların çok kültürlü bir yapıya sahip olduğu bir dönem haline gelmiştir. Farklı kültürel yapılara sahip toplumların aynı coğrafyada, bir arada yaşayabilmesinin çeşitli sorunları da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Birbirlerinden dil, din, ırk bakımından farklılık gösteren toplumların bir arada yaşayabilmesini sağlayacak dinamikleri harekete geçirme ve yaşanabilecek olası sorunları tespit ederek çözüm önerileri sunma noktasında çok kültürlülük incelemeleri önem taşımaktadır.

İçinden geçtiğimiz yüzyılda teknolojinin baş döndürücü bir hızda ilerlemiş olması insan hareketliliğinde de aynı oranda artış yaşanmasına sebep olan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların dünyanın bir noktasından diğer bir noktasına daha kolay biçimde ulaşması bireylerin çeşitli sebeplerle farklı bir coğrafyada yaşamayı tercih etmelerinde bir etken olmuştur. Savaşlar veya siyasi baskılar, eğitim veya kültürel faaliyetler ya da doğal afetler nedeniyle bireylerin yaşadıkları coğrafyadan ayrılarak farklı bir coğrafyada yaşamak üzere gerçekleştirdikleri hareketlerin çeşitli kültürel sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir. Bu kültürel sonuçların en önemli maddelerinden biri kültürel karşılaşmalardır. Yaşanan göçlerin sonucunda bireylerin ya da toplulukların taşıdıkları kültür göç ettikleri coğrafyanın egemen kültürü ile karşılaşmakta ve sonuç olarak kültürel iç içe geçişler yaşanmaktadır. Çeşitli nedenlerle aynı toplumda farklı kültürlerin bir araya gelmesi o toplumun yapısını çok kültürlü olarak şekillendirmektedir.

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜĞÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çok kültürlülük genel anlamıyla birden çok kültürün aynı toplumsal yapı içerisinde bir arada bulunmasını ifade etmektedir. Çok kültürlülük, kavramsal olarak farklı kimlik ve kültürden insanların bir araya gelerek tek bir toplumu oluşturmaları ve aynı toplum içerisinde birbirleri ile iletişim ve etkileşim halinde oldukları düşüncesi ekseninde gelişmektedir. Çok kültürlülük aynı zamanda belli bir toplumu oluşturan bireylerin kimlik ve kültür alanlarında taşıdıkları farklılıkların bir arada varlık göstermesi anlamını içermektedir. Çok kültürlü bir toplumda ideal bir görüntünün yakalanabilmesi için o toplumun bünyesinde barındırdığı tüm farklılıkların birbirlerine karşı olan yaklaşımlarının saygı ve hoşgörü temelinde ilerlemesi

beklenmektedir. Taylor'ın ortaya koyduğu çok kültürlülük anlayışında aynı toplumda yaşayan bireylerin birbirlerine karşı saygı ve hoşgörü gibi duygular geliştirmesinin yanı sıra tüm kültürel farklılıkların siyasi otorite tarafından da eşit bir biçimde saygı görmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir. Çok kültürlü toplumlarda bu iki durumun bir arada var olması toplumsal barışın sağlanabilmesi adına önem arz etmektedir. Bu anlamda her kültürel farklılığın sahip olduğu değerler ile kıymetli olduğu, bir kültürün diğerine üstün olmadığı düşüncesi çok kültürlülük yaklaşımının esasını oluşturmaktadır (Şan, 2005: 86-87). Taylor'un ifadesiyle tanınma politikası birbirinden farklı etnik kimliğe ve kültürel değerlere sahip her bireyin kendini var ettiği düşünce tarzıyla, yaşam biçimi ile, kültürel değerleri ile tam bir eşitlik ilkesi dahilinde kabul görmesi düşüncesini vurgulamaktadır (Köker, 2018: 13).

Farklı bir biçimde yine *çok kültürlülük* farklı kültürel özelliklere sahip toplulukların aynı toplumda bir arada yaşaması şeklinde tanımlanabilmektedir. Kültürel çoğulculuk da çoğunlukla *çok kültürlülük* kavramı yerine kullanılmaktadır. Farklı etnik kimliklere, kültürel özelliklere sahip bireylerin, toplulukların aynı toplum içerisinde varlıklarının benimsenmesi ve kabul edilmesi, ekonomik ve siyasi başta olmak üzere tüm olanaklardan eşit bir biçimde yararlanması *çok kültürlülük* yaklaşımının temeli oluşturmaktadır (Özensel, 2013: 6).

Bhikhu Parekh de çok kültürlü toplumu iki veya sayıca daha fazla kültürel topluluğu bünyesinde barındıran toplum şeklinde tanımlamaktadır. (2002: 7). Parekh'in yaklaşımına göre çok kültürlülük birbirini bütünleyen üç açılımı içermektedir: bu açılımlardan ilki insanların kültürle yapılandırılmış bir dünyada yaşamaları, yaşamlarını ve sosyal ilişkilerini bu anlam dünyasına göre düzenlemeleri ve kendi kültürel kimliklerine önemli bir değer yüklemeleri ile ilgilidir. İkinci açılım ise her kültürün farklı bir anlam dünyasına sahip olduğu, toplumu oluşturan tüm kültürel çeşitliliklerin saygıdeğer olduğu ve hiçbir kültürün diğerinden üstün olmadığı veya bir kültürün diğerinden daha az değerli olmadığı düşüncesi ile ilişkilidir. Üçüncü ve son açılım ise tüm kültürlerin iç yapısında birbiri ile etkileşim halinde olduğunu; kültürlerin kimliklerini öteki olana göre tanımladığını, dolayısıyla kökenleri ve oluşumları itibarıyla çok kültürlü olduğunu ortaya koymaktadır (2002: 430). Parekh çeşitli kültürel sorunların yaşanmasının

kaçınılmaz olduğu çok kültürlü toplumsal yapılarda asimilasyon tuzağına düşmeksizin tüm kültürel çeşitliliklerin kucaklanmasına, farklılıklara duyulan saygı ve hoşgörünün kazandırdığı ortak bir aidiyet duygusunun inşa edilmesine, bireyin vatandaş olma dolayısıyla elde ettiği hakları korunurken toplumsal yaşamda eşitliğin ve özgürlüğün savunulmasına yönelik bir siyasetin ortaya konmasına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (Sarı, 2003: 170). Bu anlamda Parekh de Taylor gibi çok kültürlülük anlayışını farklı yaşam biçimleri etrafında şekillenen kültürel farklılıkların siyasi otorite tarafından tanınması, kabul edilmesi ve kültürel çeşitliliklerin aynı derece saygı görmesi düşüncesi üzerinde temellendirmektedir.

Sosyolog Jürgen Habermas da benzer bir biçimde çok kültürlülük yaklaşımını aynı toplum içerisinde bireylerin yaşam biçimlerinin ve haklarının eşitlik ilkesi ile güvence altına alındığı; kendi nesillerini de aynı haklar ile yaşatabilecekleri toplumsal ve kültürel bir dünya esasına dayandırmaktadır. Habermas bu kapsamda bireyin kültürünü yaşama, sürdürme ve değiştirme noktasında seçimlerini özgür bir biçimde yapabilme hakkına sahip olduğu düşüncesini geliştirmektedir. Bu anlamda Habermas çok kültürlü yapılarda bireylerin taşıdıkları kültürel farklılıklarının korunması ve yaşatılması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Habermas, 2012: 131-132). Habermas çok kültürlülük yaklaşımında toplumların geliştirdiği eşitlik mücadelelerinin farklı boyutları olduğunu da ayrıca eklemektedir. Farklı kimliklerin ve kültürel yapıların bir aradalığına dayanan çok kültürlü toplumlarda eşitlik mücadelelerinin çoklu boyutta olması; aynı soydan gelen azınlıkların ortak bir kimlik bilincine sahip olması, yoğun göç hareketlerinin yaşanması sonucu toplum içerisinde yeni azınlık gruplarının oluşması, devletlerin ise kendi ulusal yapısına yabancı kültürlerin entegrasyonuna ne kadar uygun hale getirdiği ve devletlerin kültürel entegrasyon konusuna bakışlarındaki duyarlılığın seviyesi ile doğru orantılıdır. Habermas'a göre aynı toplum içerisinde din, ırk veya etnik kökene dayalı kültürel farklılıklar arasındaki mesafe ne kadar açılırsa azınlıkların kendini kanıtlama eğilimlerinin güdülenmesiyle farklılıkların bir arada yaşama deneyimi o kadar sancılı olacaktır (Habermas, 2012: 120). Bu anlamda kültürel farklılıkların toplum içerisinde kabul görmesi, toplumsal barışın sağlanması ve yaygınlaşması noktasında 'adalet' ve 'eşitlik' ilkesinin önemini vurgulamaktadır. Öte yandan toplum içerisinde farklı alt-kültürlerin ve yaşam biçimlerinin eşit haklara sahip olmak suretiyle bir arada yaşamalarını destekleyecek bir

'tanınma politikası' geliştirmeleri gerektiğini savunmaktadır (Habermas, 2012: 8).

Çok kültürlülük yaklaşımında 'öteki' kavramını sıklıkla kullanan Emmanuel Levinas da ötekini anlamının ötekine ilişkin kurulan başkalık düşüncesine son vermek ve öteki üzerinde iktidar kurmak anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. Levinas; Max Weber, Wilhelm Dilthey gibi düşünürlerin geliştirdiği hermenötik yaklaşımın öteki üzerine inşa ettiğimiz önyargılarımızı olumlamaktan öteye gitmediğini savunmaktadır (Kaya, 2015: 16). Levinas'ın felsefesinin çıkış noktası 'ötekine' karşı duyulan saygıdır. Eşitlik, bireyin kendisinin 'öteki' ile kurduğu ilişkinin temelini oluşturmalıdır. Toplumsal yapı içerisinde 'öteki' anlayış bekleyen, şefkate ihtiyacı olan, iktidarı elinde bulunduran çoğunluk karşısında daima tedirginlik yaşayan bir nesne olarak konumlanmamalı; tam aksine bir diyalog içinde kendimizin eşiti olarak algılanmalıdır (Kaya, 2015: 17).

Levinas için yüzümüz yaşayan, konuşan ve ifade eden bir varlıktır. Yüzün ortaya koyduğu söylemdir (1979: 66). Levinas'ın ortaya koyduğu felsefeye göre ben ve öteki arasında sağlıklı bir iletişim yürütülebilmesinin, bir diyalog sürecinden söz edilebilmesinin temel koşulu yüz yüze ilişki kurulmasıdır (İspir ve Erdoğan, 2014: 58). Bu sağlıklı iletişimin en önemli dinamiğini ise benin ötekini bir yüz olarak tanımlaması ve kendinde var olan eksiklikleri bu yüzde fark ederek gidermesi oluşturmaktadır; Levinas işte bu noktada ben ve öteki arasında sarsılmaz bir ahlaki yapının inşa edildiğini söylemektedir. Ben ve öteki arasında gelişen ve ahlaki temellere dayalı iletişim ben için ötekinin ötekiliğini ortadan kaldırmakta ve dolayısıyla ben için bir sorun olmaktan çıkmaktadır. Ben ve öteki arasında yüz yüze gelişen iletişim biçimi birbirlerinin varlığını kabul etmekle, onu düşünmekle başlayan ve diyalog içerisinde olmaları ile devam eden bir yakınlaşmaya olanak sağlamaktadır (İspir ve Erdoğan, 2014: 58). Ben ve öteki arasında gelişen bu iletişim ve etkileşimin tamamıyla ahlaki temellere dayandığını ortaya koyan Levinas için beni merkeze koyan ve ötekini dışlayan bir yapıdan söz etmek mümkün değildir. Benin kendisini anlamlandırabilmesi için ötekinin varlığının hayati derecede önem kazandığı bu süreçte ben ötekini dışlamak yerine onu koruyan, savunan bir tavır içinde olmaktadır (2014: 57).

Parekh, Habermas, Levinas'ın düşüncelerine benzer bir biçimde Alain Touraine de özne ve çok kültürlü toplum düşüncesi arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu ortaya koyarak toplumsal yapı içerisinde ancak birbirimizi birer özne olarak kabul ettiğimiz ve benimsediğimiz takdirde farklılıklarımızla bir arada yaşayabileceğimiz düşüncesini geliştirmektedir (Touraine, 2011: 212). Touraine'in farklılıkların bir arada yaşayabilmesi üzerine geliştirdiği yaklaşımı yalnızca karşılıklı olarak bireylerin birbirini özne olarak kabul ettiği ve benimsediği takdirde gerçekleşebileceği temeline dayanmaktadır (2011: 212).

Düşünürler çok kültürlülüğe ilişkin belli başlı bir bakış açısı ortaya koyarken 'kimlik' ve 'kültür' kavramlarından özellikle yararlanmakta ve bu kavramları sıklıkla kullanmaktadır. Kimlik ve kültür; sosyolojik araştırmalarda *çok kültürlülük* kavramı ile ilgili geniş bir teorik çerçeve ortaya koyarken en fazla yararlanılan kavramlar arasındadır. Bu araştırmalar kapsamında çok kültürlülük tanımlaması yapılırken aynı *toplum içerisinde yaşayan bireylerin 'Ben Kimim?' ve 'Biz kimiz?' sorularına karşılık olarak verdikleri yanıtlara* odaklanılması bu noktada kimlik kavramının önemini artırmaktadır. Hayatımızı tespit ve domine etmesi, ona yön vermesi bakımından bizi biz yapan en önemli unsurumuz olan kimlik (Ortaylı, 2016: 57) bireyin yaşamsal döngü içerisinde kişisel tercihleri doğrultusunda somut ve soyut olarak edindiği bir konum olarak düşünülebilir (Karaduman, 2010: 2886-2887). Bireyin elde ettiği bu konum kendisinin toplum içerisinde tanımlanmasını, konumlandırılmasını ve 'öteki'nden ayırt edilmesini kolaylaştırıcı bir anlam ifade etmektedir.

Kimliğin kişisel (Ben kimim?) ve toplumsal (Biz kimiz?) olmak üzere iki boyutu vardır. Her iki boyutta da birey ya da toplum kendini 'öteki'nden (diğerlerinden) ayırt eden özelliklerin neler olduğu üzerinde durur. Bireyin 'kim'liği ile ilgili sorulan sorulara verdiği yanıtlar toplumsal bir düzleme oturmaktadır. Kimliğe ilişkin tüm özellikler bireyin aynı toplum içerisinde diğer bireyler ile girdiği sosyal ilişkiler ekseninde şekillenmektedir (Karaduman, 2010: 2886). "Kimliğin iki önemli bileşeni vardır; "farklılık" ve "benzerlik". Farklılık, bireyi ve grubu diğerlerinden ayırıp farklılaştırırken benzerlik ise, bireyi ve grubu diğerleriyle yakınlaştırıp birbirine benzeştirmesidir" (Özensel, 2020: 376). "İnsan ya da topluluk burada kendisini diğerlerinden ayırt eden özelliklerin neler olduğu üzerinde durur. Bu an-

lamda kimlik bir bilinç sorunudur. Kişinin ya da topluluğun kendisi hakkındaki bilinçsiz algılayışının bilince çıkmasıdır” (Ay ve diğerleri, 2014: 295).

Bununla birlikte Taylor bireyin iki temel düşünce ekseninde kimlik oluşum sürecini tamamladığını ifade etmektedir. Bu unsurlardan ilki bu süreçte bireyin kendine olan ihtiyacı (monolojik) ile ilişkilidir, ikinci ve diğer unsur ise bireyin aynı süreçte başkalarına karşı duyduğu ihtiyacı (diyalojik) ile ilişkilidir (Taylor, 2018: 53-54). Taylor’un kimlik oluşumuna ilişkin geliştirdiği yaklaşıma göre; birey kimliğini yalnız oluşturma yetisine sahip değildir. Kimliğin oluşumunda bireyin ihtiyaç duyduğu iki temel unsur söz konusudur: İnsan sosyal bir varlık olması dolayısıyla kendini var etmek, kendine ait bir kimlik inşa etmek ve kendini gerçekleştirmek adına adımlar atma noktasında kendisinin dışında toplumda bir arada yaşadığı diğer insanlar ile etkileşimde olmaya ihtiyaç duymaktadır. Taylor kimliğin oluşumundaki bu ikili gereklilikten diyalojinin monolojiden daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu süreçte bireyin kendisi ile olan değil başkalarıyla etkileşimde olmasının daha değerli olması kimliğin inşasının toplumsallık özelliğine işaret etmektedir. Taylor ayrıca çok kültürlülük üzerine geliştirdiği yaklaşımında aynı toplum içerisinde yaşayan tüm bireylerin sahip oldukları kültürel çeşitliliklerin birbirlerine herhangi bir üstünlüğü olmadığını, her bireyin taşıdığı kimliğin eşit düzeyde değerli olduğunu ortaya koymaktadır (Taylor, 2000: 12). Taylor’un tüm farklılıkların siyasi anlamda kabul gördüğü ve eşit bir biçimde saygıdeğer olarak değerlendirildiği bu yaklaşımını tanınma politikası olarak ortaya koymaktadır (Köker, 2018: 13).

Çok kültürlü toplumsal yapıdan söz edebilmek için birbirinden farklı iki ya da daha fazla sayıda kültürel topluluğun bir arada yaşamasından söz etmek gerekmektedir. Bu şekilde çok kültürlü toplumların taşıdıkları kültürel farklılıklara karşı iki türlü yaklaşım sergiledikleri görülmektedir: İlk yaklaşıma göre; toplum sahip olduğu farklılıkları bir zenginlik olarak değerlendirmekte ve bu farklılıkları saygı ve hoşgörü çerçevesinde benimsemektedir. Çok kültürlü toplumsal yapı içerisinde farklı kültürlerin kültürel talepleri de yine saygı ile karşılanmakta ve dikkate alınmaktadır. Farklılıkları bu şekilde zenginlik olarak değerlendiren toplumlar ‘çok kültürcü’ olarak tanımlanabilmektedir. Çok kültürcü yaklaşımın temel prensibi ‘çe-

şitlilik içinde bütünlük' anlayışına dayanmaktadır (Kaya, 2015: 27). Çok kültürcü yaklaşımın aksine ikinci yaklaşıma göre ise; toplum farklılıkları sindirmeye çalışarak baskın kültür içinde onları eritmeye çalışmaktadır (Sarı, 2003: 168).

ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA FARKLILIKLARIN BİRLİKTELİĞİ ÜZERİNE

Çok kültürlülük çoğunlukla yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayatımıza girmiş ve daha sık tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Bu zamanlama çok kültürlülüğün büyük çoğunlukla Kanada, ABD ve Avustralya gibi ülkelere başta olmak üzere dünya çapında yaşanan göçler ile yakından ilgilidir. Teknolojinin ve sanayinin gelişimi ile doğru orantılı olarak artan iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere devletlerin göçmen işçi kabulüne yönelik politikaları farklı etnik kimlikleri aynı ulus devlet çatısı altında karşılaştırmıştır. Göç kapsamında farklı milletlerden grupların çeşitli ülkelere taşınmış olması ülkelerin farklı kültürel yapılar ile tanışmasını ve sosyal ve kültürel yapılarında değişiklikler meydana gelmesini sağlamıştır. Bu anlamda günümüz dünyasında, Kuzey Kore gibi dışa kapalı ülkeleri hariç bırakacak olursak, küreselleşme etkisiyle insanlığın tarihte hiç olmadığı kadar birbirine bağlı ve bağlantılı olduğu günümüz dünyasında tek bir kültürel yapıdan oluşan bir ülkenin varlığından söz edebilmek güçleşmiştir. Pek çok ülke çeşitli sebeplerle farklı kültürel yapıları kendisine çekerek çok kültürlü bir yapıya bürünmüştür (Şahin, 2020: 1976).

Çok kültürlü toplumsal yapıda farklı kültürel dinamiklerin bir araya gelerek kozmopolit bir toplumsal yapı inşa ettiği görülmektedir. Çok kültürlü bir toplumun en temel özelliği kendisini oluşturan bireylerin sahip olduğu kültürel çeşitlilikten besleniyor olmasıdır. Din, dil, etnik kimlik, toplumsal değerler gibi farklı kültürel dinamiklerin birlikte var olması toplumu çok kültürlü kılmaktadır. Küreselleşme ekseninde birbirleri ile daha yakın ilişkiler kuran ve giderek daha geçirgen bir yapıya bürünen toplumların sahip oldukları kültürel çeşitlilik ile çok kültürlü görünümleri katlanmaktadır. Tüm bireyler taşıdıkları farklı kültürel değerler ve inançlar sistemi ile mensubu oldukları toplumsal yapıya çeşitlilik ve zenginlik katmaktadır. Bununla birlikte kültürel çeşitliliğin ön plana çıktığı hemen hemen tüm toplumlarda kültürel çatışmalar ile karşılaşmaktadır. Ancak farklı etnik

kimliğe, kültüre sahip bireylerden oluşan toplumların günümüzde bu farklılık ile yaşamaya alışma noktasında yol kat ettiği görülürken zaman zaman farklı kimlikler ve kültürel çeşitlilik toplum düşüncesinde bir arada barış ve hoşgörü içerisinde yaşamaya engel olabilmektedir. Kimliğin ve kültürün çeşitlendiği toplumlarda önyargı ve diğerine karşı geliştirilen tehdit algısı çok kültürlü toplumlarda en sık karşılaşılan durum olarak göze çarpmaktadır. Kimliğe ve kültüre dair aralarındaki farklılığı kendisine karşı bir tehdit unsuru olarak algılayan birey; din, dil, ırk, cinsiyet vb. gibi değerleri kendisinden farklı olanı zihin dünyasında ‘öteki’ haline getirmektedir. Çok kültürlü toplumlarda zaman zaman bireylerin kendisinden ya da kendisi gibi olmayana ilişkin negatif bir yargıda bulunması ve tavır sergilemesi söz konusu olabilmektedir. Bu tavrın özünü ise bireyin ‘ötekinde’ kendisine benzer, kendisinde ortak olarak barındırdığı özelliklerine değil; kendisine benzemeyen, kendisinden farklı olan özelliklerine odaklanması oluşturmaktadır. Bir araya gelerek toplumu oluşturan tüm bireyler temelde ‘insan olma’ paydasında buluşmakta ancak bireylerin odak noktasının benzerlikler değil farklılıklar olması birbirlerine karşı mesafe ile yaklaşımlarına neden olmaktadır. Sahip oldukları değerler ile içinde yaşadıkları topluma kültürel zenginlik kazandıran ve farklılıklarına rağmen birbirlerine karşı hoşgörü, tolerans ve saygı çerçevesinde yaklaşması beklenen birey ya da topluluklar arasındaki iletişime ayrımcılık, önyargı ve ötekileştirme gibi duygular hâkim olabilmektedir. Ötekinin inkârı ile başlayan süreç sonrasında toplumsal dışlama şekline dönüşmektedir (Akto, 2018: 71-72). Yayılan bu menfi duygular bir yanıyla toplumda kültürel çatışmaların yaşanmasına neden olurken diğer yanıyla da toplumsal yapıya barışın, huzurun ve saygının egemen olmasına ve birlikte yaşama kültürünün tesis edilmesine engel olmaktadır. “*Refah, maddi olmaktan çok sembolik terimlerle ölçülse de sonuç aynıdır, çünkü bu gruplar en az politik iktidara sahip olanlardır, kültürleri en az tanınanlardır ve toplumsal aktörlerle ilgili toplumsal imgelerin oluştuğu medyatik diyalogda en az yer sahibi olanlardır*” (Akto, 2018: 71-72).

Çok kültürlü toplumlarda sıklıkla yaşanan kimlik sorunları toplumu meydana getiren bireyler arasında bir arada yaşamayı sorunsal haline getirmektedir. Her bir bireyin toplumda farklılıklarıyla kabul görmesini, eşit muameleye tabi tutulmasını ve tüm haklarının güvence altına alınmasını sağlayacak politik düzenlemeler yapılması toplumda bireylerin sahip ol-

dukları kimliğe ve kültüre dair tüm farklılıkların kabul gördüğü ve aynı ölçüde değerli olduğu inancını tesis edecek olması bakımından önem taşımaktadır. Çok kültürlü bir toplum ile çok kültürcü bir toplumu ayıran en temel fark bu noktada ortaya çıkmaktadır.

“Çok kültürlü toplum (multicultural society) bünyesinde iki veya daha fazla kültürel topluluğu barındıran bir toplumdur. Çok kültürlü toplum, her biri farklı biçimler göstermekle birlikte kültürel çeşitliliğe iki şekilde tepki verebilir. Ya kültürel çeşitliliği olumlu karşılar, onu anlamak için merkeze koyar ve onun kendi varlığını sürdürmek üzere öne sürdüğü kültürel taleplere saygı duyar, ya da bu toplulukları çoğunluk kültürü içinde eriterek asimile edebilir. Birinci durumda, yönelim ve etik olarak çok kültürcü, ikinci durumda ise mono-kültürcü olursunuz. Her iki durumda da çok kültürlü bir toplumda yaşıyorsunuz, ama bunlardan sadece biri çok kültürcüdür (Parekh’ten akt. Canatan, 2009: 82).

Canatan’ın da ifade ettiği gibi içerisinde iki ya da daha fazla sayıda kültürel topluluk barındıran toplum çok kültürlülük özelliği göstermektedir. Çok kültürlü bir toplumun çok kültürcü bir görünüm kazanması ise toplumdaki kültürel farklılıkların zenginlik olarak değerlendirilmesi, bu farklılıklara saygı duyulması ve benimsenmesi ile mümkündür.

Yaptığı siyasi, sosyal ve ekonomik açılımlar ve düzenlemeler ile Kanada çok kültürlülük konusunda günümüzde örnek bir ülke konumundadır. Söz konusu açılım ve düzenlemeler Kanada sınırları içerisinde yaşayan farklı kültürlere sahip bireylerin tanınma ve eşitlik ilkesi kapsamında her alanda eşit haklara sahip olmasını sağlamıştır. Her bir bireye tanınan hak ve özgürlükler ülkede toplumsal bütünleşmenin sağlanması noktasında önem taşımaktadır. Bu anlamda Kanada’da bireylerin sahip olduğu eşit haklar toplumun birlikte yaşama becerisi geliştirebilmesine önemli bir dayanak olmuştur. Kanada farklı dil, din, etnik kimlikten birey ve toplulukların barış ve huzur içerisinde bir arada nasıl yaşayacağı sorusuna aşağıdaki dört maddenin temel prensiplerini oluşturduğu çok kültürlü bir devlet yapısı inşa ederek yanıt bulmuştur (Mahtani’den akt. Özensel, 2012: 64):

- *Kendi kimliğini ve farklılığını devam ettirmek isteyen her gruba izin verip yardım eder,*

- *Kültürlerini geliştirme ve aynı zamanda Kanada toplumunun bir parçası olma konusunda her gruba yardım eder.*
- *Toplumu oluşturan bir arada tutarak yaratıcılığı gösterir.*
- *Göçmenlere Kanada'daki dilleri öğretmede yardımcı olur.*

Kanada'nın hayata geçirdiği dört maddelik bu düzenleme ülkenin çok kültürlülük konusunda dünyada örnek gösterilen bir duruma gelmesini sağlamıştır. Siyasi düzenlemeler ile tüm hakları eşit olarak paylaştırılan Kanada toplumunda bireylerin sahip oldukları tüm farklı kültürel özelliklere karşın aralarında sosyal uzlaşının ve barışın tesis edildiği kabul görmektedir. Bu noktada siyasi düzenlemeler toplumsal uyum ve karşılıklı hoşgörü ortamının oluşmasını destekler nitelik taşımaktadır. Kymlicka; Kanada toplumunda öne çıkan sosyal vatandaşlık bilincinin eşitlik, adalet, istişare, diyalog, uzlaş, hoşgörü, kültürel çeşitliliği destekleme gibi değerler ile şekillendiğini ortaya koymaktadır (1998: 283).

Birbirinden farklı kimlikleri, kültürleri, inançları, değerleri içinde barındıran çok kültürlü bir toplumda bireylerin bir arada uyum içerisinde yaşamalarının belli başlı ön koşulları bulunmaktadır. Aynı toplumda yaşayan bireylerin birbirlerine karşı geliştirdikleri tutumlarına şekil veren en temel düşünce insan olma paydasında buluşuyor olmaları gerçeğine dayanmaktadır. Benzerlik ve farklılıklarıyla toplumu oluşturan birey ve toplulukların birbirlerine karşı olan yaklaşımları hoşgörü esasına dayanmalıdır. Bireyler arasında farklılıkların zenginlik olduğunun bilincinin yeşermesi ve bu bilincin topluma yayılmasının sağlanması; sahip oldukları benzer özelliklere vurgu yapılarak eşitliğin, adaletin toplumun tüm katmanlarında egemen hale gelmesi sağlanmalıdır. İnsan haklarının toplumun yalnızca bir kesimi için değil tüm bireylerin eşit olarak sahip olması gerekliliği tüm toplumca kabul gören bir ilke haline gelmelidir. Benzerlikleriyle, farklılıklarıyla çok kültürlü bir toplumda toplumsal barışın ve sosyal uyumun sağlanması her şeyden önce bireyler ve topluluklar arasındaki etkileşimde toleransın egemenlik kazanması ile mümkün olabilmektedir. Kuçuradi, toplumsal uyumdan ve farklılıkların bir arada yaşayabilmesinden söz edebilmek için hayati derecede önem arz eden tolerans ilkesinin topluma hâkim olmasını sağlayan etkenin etik eğitimden geçtiğini şu sözleriyle belirtmektedir:

“Kişilerin, tolerans dediğimiz tutumu oluşturmaları -hoşgörü- kişilerin olmaları-, genel olarak etik eğitimiyle ilgili görünüyor. Bu, kişilere başkalarına -kim olursa olsun ve

özellikleri ya da belirli bir andaki durumları ne olursa olsun her şeyden önce birer insan olarak bakmaya yardımcı olmayı, bu bakışı kazanabilmelerini sağlamayı amaç edinen etik eğitimidir” (Kuçuradi, 2016: 95).

Kuçuradi toplumda birlikte yaşama kültürünün oluşması için eğitimin bir gereklilik olduğunun altını çizmekte ve aynı toplumda yaşayanların birbirlerine hoşgörü ile yaklaşmalarının hayati düzeyde önemli olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Kuçuradi'nin ortaya koyduğu düşüncede toleransın konusu *düşünceler, kültürel normlar ve inançlar değil; birer insan olarak kişilerdir* (Sevgi, 2022: 266).

MANDARIİNİD FİLMİNDE ‘BİRLİKTE YAŞAYABİLME’ SORUNSALI

2013 yılı Estonya-Gürcistan ortak yapımı *Mandariinid* filminin senaristliği ve yönetmenliği Zaza Urushadze tarafından üstlenirken, başrollerini ise Lembit Ulfak (Ivo), Elmo Nüganen (Margus), Giorgi Nakashidze (Ahmed) ve Misha Meskhi (Nika) paylaşmaktadır.

Film, konusunu çoğu zaman tarihte yaşanan olayların sinemada yeniden temsil bulması aracılığıyla elde etmektedir. Savaşların bireyin ve toplumun ruhunda yarattığı derin etkiler, ağır travmalar sinemanın her daim ilgisini çekmiştir. Bu anlamda, hem toplumsal hafızayı canlı tutarak izleyicinin hafızasında yaşanan olaylarla ilgili bir çentik atmak, bir iz bırakmak hem de sinematografik açıdan önemli bir yerde durması itibariyle tarihsel süreçte yaşanan savaşlar sinemanın en fazla konu edindiği temalardan biri olarak dikkat çekmektedir. Çalışma kapsamında analizi ve eleştirisi yapılmak üzere örneklem olarak seçilen *Mandariinid* filminin öyküsüne bu noktada yakından bakmak uygun olacaktır.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin 1980'li yıllardan itibaren dağılmaya başlaması ile o döneme kadar bu birlik içerisinde yer alan pek çok millet bağımsızlığını ilan etmiştir. Bunlardan biri de şüphesiz 6 Nisan 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'dır. Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi Abhaz halkına da bağımsızlığını ilan etme hakkını verdiğini düşündürmüştür. Bu kapsamda o döneme kadar Sovyet rejiminin mandası altında yaşayan Abhaz halkı hem bağımsızlığını hem de Abhazya'nın artık

bir devlet olarak yoluna devam edeceğini 23 Temmuz 1992 yılında ilan etmiştir. Ancak bu durum, Abhazya'nın bağımsızlığını asla kabul etmeyen Gürcistan ile Abhazya'nın karşı karşıya gelmesi ile sonuçlanmıştır. Abhazya'nın bağımsızlık girişimini kesin bir biçimde reddeden Gürcistan, Abhazya'yı işgal etme girişiminde bulunmuştur. Bu süreçte Abhazya'nın yanında yalnızca Kafkas Halkları Konfederasyonu çatısı altında bir araya gelen Çeçen, Rus Kazaklar, Osetler ve Adigelerin Kafkas halkları bulunmuştur. 1992-1993 yılları arasındaki Gürcistan-Abhazya savaşını konu edinen filmin alt metninde bu savaşın toplumsal hafızada yaratmış olduğu dram, savaş sahnelerinin yıkıcı etkisi ile sunulmaktadır.

Mandariinid, 1990'lı yılların başlarında Gürcü işgaline maruz kalan Abhazya'daki bir köyde geçmektedir. Gürcistan ile Abhazya arasında yaşanan bağımsızlık ve toprak mücadelesi filmin merkezinde bulunmakta; farklı etnik kimliğe, farklı dinlere ve farklı kültürlere sahip toplumların bir aradalığına dair sorunlar ise film metninin diğer detaylarını oluşturmaktadır. Abhazya'daki Estonya köyleri 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulmuştur. Ancak Gürcistan-Abhazya arasında yaşanan savaşın patlak vermesi ile Estonyalıların pek çoğu Abhazya'yı terk etmiş ve ülkelerine geri dönmüştür. Yalnızca filmin ana karakterlerinden olan Estonyalı Ivo ve Margus yaşadıkları yeri geride bırakmayı göze alamayarak ne pahasına olursa olsun yaşadıkları coğrafyayı terk etmemiştir. Savaş bu anlamda Gürcü ve Abhaz halklarının yanı sıra onlarla bir arada yaşayan Estonyalılar için de derin ve yıkıcı etkiler yaratmış; yaratmaya devam etmektedir. Bu noktada yönetmen kamerasını minimalist bir yaklaşımla Ivo'nun yaşamına çevirmektedir.

Filmde; Gürcü, Abhaz ve Estonya halklarının bir arada yaşayabilmek adına verdikleri mücadele ve direniş; dört farklı karakter; Nika, Ahmed, Margus ve Ivo'nun yaşamının bir bölümüne odaklanarak sunulmaktadır. Ivo, savaş sırasında tüm ailesi Estonya'ya göç eden ancak kendisi Abhazya'da yaşamaya devam eden Estonyalı bir marangozdu. İvo kendisi gibi Estonyalı olan yakın arkadaşı Margus ile birlikte bir köyde tek başına yaşamını sürdürür. Margus da arkadaşı Ivo gibi Abhazya'yı mandalina bahçeleri nedeniyle terk edememiş, bu köydeki hayatına devam etmiştir. Margus'un tek beklentisi, savaşın yıkıcı etkilerine daha fazla dayanamadığı için mandalinalarını hasat ederek kazandığı parayla tüm köyün göç ettiği anavatan-

ları Estonya'ya göç etmektir. İki arkadaşın savaşın gölgesinde akıp giden hayatları bir gün üç Gürcü üç de Çeçen askerinin bu bölgede çatışmaya girmesi sonucu tamamen değişir. Çatışmada her iki taraftan da iki asker hayatını kaybetmiş, birer asker da ağır yaralanmıştır. Düşman iki grup asker arasında çıkan çatışmaya şahit olan Ivo ve Margus, hayatını kaybedenleri toprağa vermiş, ağır yaralı olarak kurtulan düşman askerler Nika ve Ahmed'e ise evlerini açmak suretiyle el uzatmıştır. Filmin öyküsü farklı etnik kimliklere ve kültürlere sahip dört karakteri tek bir çatı altında bir araya getirmiştir. Çok kültürlü toplumsal yapıdan söz edebilmek için birbirinden farklı iki ya da daha fazla sayıda kültürel topluluğun bir arada yaşamasından söz etmek gerekmektedir. Çok kültürlü toplumsal yapının temelini farklı kültürel dinamiklerin bir araya gelerek kozmopolit bir toplumsal yapı inşa etmesi oluşturmaktadır. Çok kültürlü bir toplumun en temel özelliği kendisini oluşturan bireylerin sahip olduğu kültürel çeşitlilikten besleniyor olmasıdır. Din, dil, etnik kimlik, toplumsal değerler gibi farklı kültürel dinamiklerin birlikte var olması toplumu çok kültürlü kılmaktadır. İvo'nun evi bu anlamda Estonyalı, Çeçen ve Gürcü kimliklere sahip bireyleri bir araya getiren çok kültürlü bir yapıyı sembolize etmektedir. İvo'nun evi farklı kimlikleri bir araya getiren bir mekân olarak çok kültürlülük özelliği göstermektedir.

Savaşın farklı taraflarında yer alan biri Gürcü diğeri de Çeçen askerine evini açan, savaşın yarattığı zor koşullar altında onların tedavi edilmeleri için tüm imkanlarını seferber eden Ivo ve Margus, bir yandan da hasadı bekleyen mandalina bahçesi için çözüm aramakta ancak bir türlü bir çözüm yolu bulamamaktadır. Öte yandan Nika ve Ahmed'in aynı ev içerisinde iyileşme süreci devam etmekte, iki asker her geçen gün güç toplamaktadır. Ancak iki düşman ülkenin savaşçısı olmak, Nika ve Ahmed'in aynı çatı altında bir arada yaşamalarını güçleştirmekte ve bu durum ev sahibi olarak Ivo'yu zor durumda bırakmaktadır. Bir Estonyalı olarak yaralı her iki askere de eşit mesafede yaklaşan ve bakımları ile ilgilenen Ivo, bir yandan da bilge kişiliği ile bu askerlere savaşın anlamsızlığına, yaşamın ise ehemmiyetine dair konuşmalar yapmaktadır. Ancak birbirlerinden ölesiye nefret eden Nika ve Ahmed, Ivo'nun tüm konuşmalarına rağmen birbirlerini ilk fırsatta öldürmek için amansız bir mücadele vermektedir. Ancak her ikisinin de iyileşene kadar düşmanına asla zarar vermeyeceklerine dair Ivo'ya verdiği söz, bu mücadelenin önüne geçmiştir. Ivo'nun evine tedavi

edilmek üzere ilk geldiklerinde birbirlerine zarar vermemeleri için kapıları kilitlenen iki düşman askeri aynı mekânda vakit geçirirken birbirlerini tanıma fırsatı bulur. İki düşman karakterin birbirlerine karşı besledikleri kin ve nefret duygusuna rağmen bir arada yaşayabilme durumunu Alain Touraine'in farklılıkların bir arada yaşayabilmesi üzerine geliştirdiği yaklaşımı ile açıklamak mümkündür. Touraine'in özne ve çok kültürlü toplum düşüncesi arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu ortaya koyarak toplumsal yapı içerisinde ancak birbirimizi birer özne olarak kabul ettiğimiz ve benimsediğimiz takdirde farklılıklarımızla bir arada yaşayabileceğimiz düşüncesi düşman askerleri Nika ve Ahmed'in birbirlerine karşı besledikleri tüm kin ve nefretlerine rağmen aynı çatı altında yaşayabilmesi durumu ile örtüşmektedir. Farklı kimliklere sahip iki askerin birbirlerinin varlığını kabul ederek birlikte yaşamaları bir arada buldukları mekânın çok kültürlülük özelliği göstermesini sağlamaktadır. Nika ve Ahmed farklı kimlikleri ile karşılıklı olarak birbirini özne olarak kabul etmiş ve benimsemiştir.

Savaşın birbirlerinden ölesiye nefret ettirdiği ve düşmanlaştırdığı iki askerin bireysel olarak herhangi bir sorununun olmamasının ötesinde birbirlerini tanımaya başladıktan sonra karşılaştıkları durumlar karşısında aynı tepkileri verecek kadar ortak noktalara sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada film, birey, topluluk ya da toplumların arasına giren mesafenin birbirlerini tanımamaktan kaynaklandığının altını çizmektedir. Gürcü ve Çeçen askerinin birbirleri ile ilgili önyargılarını bir kenara bırakarak kültürel olarak taşıdıkları farklılıklara değil benzerliklerine odaklandıklarında aynı çatı altında uyum ve hoşgörü içerisinde yaşayabileceklerinin altını çizmektedir. Bu noktada film anlatısı din, dil, ırk gibi tüm farklılıklarını kabul ederek insan olma paydasında buluşan iki askerin aralarında gelişen samimiyetin birbirlerine yakınlaşmalarını sağladığının vurgusunu yapmaktadır. Çok kültürlülük yaklaşımında diyalogun önemini vurgulayan Levinas'ın ben ve öteki arasında sarsılmaz bir ahlaki yapının inşa edilebilmesi için benin ötekini bir yüz olarak tanımlaması ve kendinde var olan eksiklikleri bu yüzde fark ederek gidermesine dair geliştirdiği düşüncesine paralel olarak düşman karakterlerin iletişim sürecine girmesi ile birlikte aralarındaki ötekiliğin de ortadan kalktığı görülmektedir. Nika ve Ahmed arasında gelişen ve ahlaki temellere dayalı iletişim her ikisi için de ötekinin ötekiliğini ortadan kaldırmakta ve dolayısıyla ötekiliği benlikleri için bir

sorun olmaktan çıkarmaktadır. İki asker arasında yüz yüze gelişen iletişim birbirlerinin varlığını kabul etmekle, onu düşünmekle başlayan ve diyalog içerisinde olmaları ile devam eden bir yakınlaşmaya olanak sağlamıştır.

Filmin açılış sahnesinde Ahmed, yiyecek aramak için bir arkadaşı ile birlikte Ivo'nun atölyesine gelir. Ivo'ya savaştan kaçmayıp neden burada olduğunu soran Ahmed'e Ivo, bu köyde yaşadığını söyler. Ivo'nun atölyesinin girişinde gerçekleşen bu konuşma sırasında gözü kasalara takılan Ahmed, kasaları patlayıcı için kullanıp kullanmadığını sorar. Ivo ise kasaları arkadaşı Margus'un mandalinaları için ürettiği yanıtını verir. Savaş nedeniyle yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalan tüm Estonyalılar gibi Margus ve Ivo da Abhazy'a'yı terk edecektir. Ancak bu zorunlu göçün ön koşulu mandalinaların hasat edilmesidir. Tüm ailesi daha önce Estonya'ya göç eden ve Abhazy'a'da yalnız başına yaşayan Ivo'yu yaşadığı yere bağlayan ve göç etmesine engel olan temel motivasyon arkadaşı Margus'u hasadında yalnız bırakmak istememesidir. Arkadaşına mandalinaları için kasa üreterek destek olan Ivo kendinden önce başkalarını düşünen fedakâr ve vefakâr bir insan profili çizmektedir. Filmin açılış sahnesinde Estonyalı bir köylü olarak Çeçen askeri Ahmed ve arkadaşı ile onları hiç tanımadan, hangi ülke adına savaştıklarını sorgulamadan yiyeceğini paylaşması Ivo'nun sahip olduğu bu profili desteklemektedir. Ivo için karşısındakinin hangi dili konuştuğunun, hangi dinin mensubu ve hangi etnik kimliğin taşıyıcısı olduğunun veya hangi kültürel özelliklere sahip olduğunun önemi yoktur; Ivo'nun Ahmed ve Nika'ya yardım ederek iyilikte bulunmasının sebebi insanlık paydasında buluşuyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Film metni bu noktada Ivo, Ahmed ve Nika özelinde çok kültürlü toplumsal yapılarda farklı kültürlerin benzerlik ve farklılıklarıyla bir arada saygı ve hoşgörü içerisinde yaşayabileceğinin altını çizmektedir.

Bir sonraki sahnede Ivo atölyesinde sakince kahvaltı yaptığı sırada aniden duyulan çatışma sesleri ile irkilir. Hemen atölyesinden çıkar ve seslerin geldiği yöne doğru koşar. Çatışmanın yaşandığı noktaya vardığında Abhazy'a adına savaşan Çeçen asker Ahmed'in yaralı olduğunu görür. Ahmed'i tedavi etmek üzere kendi evine götüren Ivo, ona ilk müdahaleyi yaptıktan sonra çatışmada ölen askerleri gömmek için evinden çıkar. Bir diğer Çeçen asker İbrahim'in ise öldüğünü görür. İbrahim'i ve iki Gürcü askerini arkadaşı Margus'un yardımıyla kazdıkları toplu mezara indiren

Ivo ani bir kararla İbrahim'i Gürcü askerlerin yanından alarak farklı bir mezara gömmek ister. Ivo'nun bu karar değişikliğindeki en büyük etken İbrahim'in Çeçen kimliğine sahip olmasının yanı sıra Müslüman olmasının da katkısı vardır. Ivo savaş koşullarında dahi olsa çatışmada hayatını kaybeden askerlerin mezarlarını ayrı düzenlemeyi düşünecek kadar dini inanışlara hoşgörü ile yaklaşan bir karakterdir. Bunun yanı sıra savaşta yaşamını yitiren Gürcü ve Çeçen askerlerin ceplerinde taşıdıkları kimliklerini bir gün ailelerinin onları arama ihtimaline karşı saklama düşüncesi de yine Ivo'nun bir Estonyalı olarak kendinden farklı olana karşı duyduğu saygının bir göstergesidir. Bu noktada film, çok kültürlü yapılarda farklı etnisite ya da dini kimliklere mensup bireylerin bir aradalığının temel koşulunun 'öteki'ne karşı duyulan hoşgörü ve saygı olduğuna işaret etmektedir. Filmde çok kültürlülük ve farklılık birlikteliğine dair önemli mesajlar içeren mezarlık sahnesi belli bir kimliğin ve kültürün taşıyıcısı olan bireyin karşısındakinde farklılıklara değil benzerliklere odaklandığında 'ötekinin' ve 'ötekiliğin' ortadan kalkacağı ve çok kültürlü toplumlarda farklılık birlikteliğinin sosyal yaşam için sorun teşkil etmeyeceğinin görüntüsel ifadesidir.

Yine mezarlık sahnesinde Margus yaşamını yitiren askerlerin ceplerinden kimliklerini çıkardığı sırada bir Gürcü askerinin hala hayatta ancak ağır yaralanmış olduğunu fark eder. Margus ile birlikte yaralı Gürcü askerini de evine götüren Ivo, onu yaralı Çeçen askerinin kaldığı odanın yanındaki odaya yerleştirir. Ivo ve Margus'un yaralı Gürcü askerini yatağına koyarken çerçevenin tam ortasında yer alan ve iki asker yan yana kaldıkları odaları ayıran duvar savaşan tarafların fiziki sınırlarını temsil ettiği gibi iki düşman askeri arasındaki kültürel farklılıklardan doğan sınırları temsil ederken, birbirlerinden farklı özelliklerine vurgu yapmaktadır.

Çatışmadan ağır yaralı olarak kurtulan Gürcü asker Nika doktorun yoğun uğraşları sonucu hayata tutunmuş ve bir zaman sonra kendine gelmiştir. Gözlerini açan Nika yan odada iyileşmeyi bekleyen Çeçen asker Ahmed tarafından sürekli ölümle tehdit edilir. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Ivo, Ahmed'i sert bir dille uyarır ve kendisini öldürmeden Nika'ya zarar veremeyeceğini söyler. Bunun üzerine Ahmed onu Ivo'nun evinde öldürmeyeceğini fakat dışarıda mutlaka arkadaşı İbrahim'in intikamını alacağını söyler. Kendisini yaralı halde bulan, evini açan ve tüm çabasıyla iyileştirmeyi başaran ev sahibine karşı Ahmed'in başlangıçtaki

kaba davranışı yerini zamanla saygı ile davranmaya bırakmıştır. Ahmed gücünü yeniden kazanabilmesi için ona yemek hazırlayan, çayını dahi ihmal etmeyen Ivo'nun ince düşünceli tavrı karşısında kendini mahcup hissetmeye başlamış agresif ve kaba davranışları nedeniyle Ivo'dan özür dilemiştir. Yaşlılara saygılı davranmanın aslında kendi toplumunun bir özelliği olduğunu vurgulayan Ahmed toplumuna ilişkin kültürel bir değeri ortaya koymuştur. Daha sonra kahvaltı masasında ev sahibi ve misafiri arasında birbirlerini tanımaya yönelik bir sohbet başlamıştır. Daha önce Ivo'ya kendi evinde Nika'ya dokunmayacağına dair söz veren Ahmed bu sohbet sırasında bu sözünü yineler ve bir Çeçenin verdiği sözü mutlaka yerine getireceğini belirtir. Ivo da bir Estonyalı olarak kendisinin de aynı şekilde bir söz verirse bunu ölüm pahasına da olsa tutacağını söyler. Ivo bir Estonyalı ile bir Kafkasyalı arasında bu anlamda hiçbir farkın bulunmadığına dikkati çeker. Farklı toplumların bireyleri olarak birbirlerinden uzak olduklarını düşünen Ivo ile Ahmed ortak noktaları olduğunu iletişim kurarak, birbirlerini dinleyerek ve tanıma sürecine girerek fark etmiştir. Bu süreç ev sahibi ile misafir arasındaki önyargıların azalmasını sağlamıştır. Diyaloğun öneminin vurgulandığı bu sahnede taşıdıkları farklılıkların yanı sıra toplumların benzer davranış kalıplarına da sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. İletişim süreci bu kültürel benzerlikleri ortaya çıkararak bireyleri birbirlerine yakınlaştırması bakımından önem taşımaktadır.

Bir diğer sahnede Ivo, Ahmed, Nika ve Margus'un bir akşam bir arada oturduğu sırada dinledikleri müzikle ilgili Nika ve Ahmed anlaşmazlığa düşer. Nika müziği sevmediğini ve değiştirilmesini isterken Ahmed sevdiğini ve dinlemek istediğini söyler. Masanın bir ucunda oturan Nika'nın tam karşısına oturan Ahmed, Nika'ya Gürcü müziklerinden hoşlandığını söyler. Nika Ahmed'in Gürcü müziklerinin yanı sıra Gürcü topraklarından da hoşlandığını söyleyerek politik bir cevap verir ve Abhazya-Gürcistan savaşına atıfta bulunur. Nika Estonyalı Ivo'nun evinin bulunduğu toprakların Gürcistan'a ait olduğunu söylerken Ahmed ise aksine üzerinde buldukları toprakların Abhazya'ya ait olduğu kanısındadır. İki düşman askeri üzerinde uzlaşamadıkları bir sorunla ilgili de olsa aynı masa etrafında toplanmayı başarmıştır. Savaşan taraflar olarak birbirlerine nefretle bakan gözlere sahip olsalar, uğruna savaştıkları topraklar için münakaşa etseler dahi aynı masada bir araya gelmeyi ve iletişim kurmayı başarmışlardır. Ivo'nun evinde geçirdikleri iyileşme sürecinde tüm gün boyunca

birbirlerine alaycı, küçümseyici, aşağılayıcı bir tavırla yaklaşan iki misafir her fırsatta birbirlerine karşı duydukları nefreti dile getirmektedir. Savaşın iki asker arasında yarattığı düşmanlık duygusu filmde bu sahneye kadar kendini izleyiciye fazlasıyla hissettirmiştir.

Kimliğin ve kültürün çeşitlendiği toplumlarda önyargı ve diğerine karşı geliştirilen tehdit algısı çok kültürlü toplumlarda en sık karşılaşılan durum olarak göze çarpmaktadır. Filmin taşıdıkları kimliğe ve kültüre dair aralarındaki farklılığı kendilerine karşı bir tehdit unsuru olarak algılayan karakterleri; din, dil, ırk, cinsiyet vb. gibi değerleri kendisinden farklı olanı zihin dünyasında ‘öteki’ haline getirmektedir. Çok kültürlü toplumlarda zaman zaman bireylerin kendisinden ya da kendisi gibi olmayana ilişkin negatif bir yargıda bulunmasının ve tavır sergilemesinin söz konusu olabileceğinin örneği düşman askerler Nika ve Ahmed arasında gelişen olaylar aracılığıyla görülmektedir. Bu tavrın özünü ise iki karakterin ‘ötekinde’ kendisine benzer, kendisinde ortak olarak barındırdığı özelliklerine değil; kendisine benzemeyen, kendisinden farklı olan özelliklerine odaklanması oluşturmaktadır. Nika ve Ahmed temelde ‘insan olma’ paydasında buluşmakta ancak odak noktalarını sahip oldukları benzerliklerin değil farklılıkların oluşturması birbirlerine karşı mesafe ile yaklaşmalarına neden olmaktadır.

İki düşman askerinin psikolojik savaş verdiği, ev sahibinin ise sabah kahvaltısına hazırlandığı sırada bir grup Abhaz Ivo’yu ziyarete gelir. Evinde yaralı bir Gürcü askeri saklayan Ivo Abhazların gelişinden tedirgin olur. Ahmed’e onu Abhazlara teslim edip etmeyeceğini sorar. Ahmed Ivo’nun bu sorusunu hayır olarak yanıtlar; çünkü en yakın silah arkadaşını öldüren bir düşman askerini kendisi öldürerek intikam almaya kararlıdır. Ivo Gürcü ve Çeçen askerleri arasında çıkan çatışmada başından yaralanan Nika’yı Abhazlara Ahmed’in çatışmada ölen arkadaşı İbrahim olarak tanıtır ve başından yaralandığı için konuşamadığı bilgisini verir. Düşmanlarından saklanmak için Çeçen askeri İbrahim’in yerine geçen Nika eve davet edilen tüm Abhazlar ile el sıkışır. Nika’nın sahte kimliği ile de olsa bu sahne de tüm Abhazlar ile tokalaşması film anlatısı içerisinde ironik bir biçimde sunulmaktadır. Abhazların gururlu, Nika’nın ise şaşkın bakışları arasında gerçekleşen bu selamlaşma bir tarafın kimliğinin gizli olmasına rağmen tarafların savaşın gölgesinden uzaklaştıklarında sorunsuz bir biçimde iletişim kurabildiklerini göstermektedir. Dolayısıyla film kimliği ve kültürü ne

olursa olsun savaşırsız bir toplumda bireylerin insan olma paydasında buluşarak saygı, hoşgörü ve uzlaşma içinde yaşayabileceklerini vurgulamaktadır. Estonyalı bir ev sahibinin misafir ettiği Çeçen, Gürcü ve Abhazyalı bireyler aynı mekânı paylaşabilmekte; coğrafyaya hâkim olan savaşa rağmen bu mekânda birbirleri ile etkileşim halinde kalabilmeyi başarmıştır. Film metninin inşa ettiği mikro dünyada karakterler her türlü farklılıklarına rağmen bir arada yaşayabilmektedir; bu noktada filmde sunulan mikro dünya, içerisinde yaşadığımız makro dünyaya bir ayna tutmakta ve insan olma paydasında buluşulduğu takdirde kültürel anlaşmazlıkların ve çatışmaların azalabileceğini hatta ortadan kalkabileceğini serimlemektedir. Bu anlamda Estonyalı Ivo'nun, Çeçen Ahmed'in ve Gürcü Nika'nın bir arada yaşadığı ev çok kültürlü bir toplumsal yapıyı temsil etmektedir.

Yemek saatleri ev sahibi Ivo, komşusu Margus ve misafirleri Ahmed ile Nika'yı aynı masa etrafında toplayan başlıca zamanlardandır. Savaşın tarafları olarak Ahmed ile Nika ve savaşın mağdurları olarak Ivo ile Margus yine bir akşam yemeği esnasında aynı masa etrafında toplanmıştır. Her fırsatta birbirleri ile çekişen iki düşman askeri Ahmed ile Nika akşam yemeği esnasında yine birbirlerine hakaret içerir biçimde konuşmaya; birbirlerini cahillikle, beceriksizlikle suçlamaya başlar. Her cümlede aralarındaki tartışmanın şiddeti artan ikilinin karşılıklı çatışması Ivo'nun araya girmesi ile bir anda son bulur. O ana kadar iki düşmanın düellosunu sabırla ve dikkatle dinleyen İvo daha fazla dayanamayarak araya girer ve Ahmed ile Nika'nın birbirlerinin toplumlarını aşağılayan ifadelerine son vermelerini ister. Sürekli ölümden bahseden ve birbirlerini öldürmek için fırsat kollayan düşmanlara bu hakkı kendilerine kimin verdiğini sorar. Ivo bu yetkiyi savaştan aldığını söyleyen Ahmed'i aptal olmakla itham eder. Ivo iki düşman askerine savaşın kendilerini anlamsızca ve acımasızca birbirlerini öldürmek üzerine güdülediğini ve bu duygunun her iki taraf için de yapıcı değil yıkıcı etkileri olduğu konusunda telkinde bulunur. Ahmed ile Nika kendilerine kucak açan, iyileşme süreçlerinde evini açan ve yaralarını saran Ivo'nun önünde sergilediği tutumdan ötürü büyük bir pişmanlık duyar. Ivo'nun masayı terk etmesi ile birlikte ise ikilinin üzüntüleri katlanır. Yemek masasında Margus, Ahmed ve Nika kalmıştır. Nika, Margus'a mandalina sorununu çözüp çözemediğini sorar. Margus ise aslında asıl endişesinin parasal kaynaklı olmadığını, mahsulünün heba olacağını görmenin kendisini üzdüğünü belirtir. Bunun üzerine Nika, Mar-

gus'a mandalinalarını toplamada yardımcı olabileceğini söyler, Ahmed de Nika'yı onaylar. Bu sahnede düşman ülkelerin savaşçıları olan Ahmed ve Nika'nın ilk kez bir konu üzerinde uzlaştıklarını görülür. Zor zamanlarında Ahmed ve Nika'ya Margus tarafından uzatılan yardım eli karşılıksız kalmamış, iki asker kendilerine yapılan iyiliğe karşılık olarak Margus'a yardım teklifinde bulunmuştur. Birbirlerinden farklı etnik kimliğe, kültüre sahip olmanın ötesinde düşman askeri olan Nika ve Ahmed'in Margus'a yardım teklifinde bulunması bu üç karakter arasında gözle görülmeyecek bir gönül köprüsü inşa edildiğine işaret etmektedir. Bu noktada film, aynı kimliğe veya kültüre sahip olmanın değil önemli olanın yalnızca birbirini anlama arzusuna sahip olmak olduğunun altını çizmektedir. Birer Çeçen ve Gürcü asker olarak bir Estonyalı köylünün yardımına koşma hevesinin kimlik üstü bir davranış olarak değerlendirmek mümkündür. Filmin bu sahnesi, savaşın düşman haline getirdiği bireylerin, toplulukların savaş dışında uzlaşabilecekleri, anlaşabilecekleri alanların var olduğuna işaret etmesi ve altını çizmesi bakımından önem taşımaktadır.

Aralarındaki tüm iletişimsizliğe rağmen askerlerin iyileşme sürecinde aynı evi paylaşmaları birbirlerini, kültürlerini, içlerindeki iyiliğe dair olanı tanıma fırsatı vermiştir. Her ikisi için de bu sürecin en önemli kazanımı, şüphesiz Gürcü ve Çeçen askerlerin düşman olmalarına rağmen insani temasları vasıtasıyla birbirlerini tanımaya, anlamaya başlamaları ve sahip oldukları farklılıkların aslında insan olma paydasında buluşmaya engel olamayacağı bilincine varmış olmaktır. Önceleri her fırsatta Abhazya topraklarının mülkiyeti üzerine çatışmalar yaşayan Nika ve Ahmed'in Ivo'nun evinde yaşadığı her gelişme, onları birbirlerine bir adım daha yaklaşmasını sağlamıştır. Başlangıçta Ivo ile Ahmed ve Ivo ile Nika arasında gelişen güven duygusu zamanla Nika ile Ahmed arasında da hissedilmeye başlanmıştır. Çeçen orduları adına paralı askerlik yapan Ahmed, Estonya'ya göç etmek için mandalinalarını hasat etmeyi bekleyen Margus'a savaş bölgesinden kaçıp kurtulması ve kendine yeni bir hayat kurması için paralı asker olarak kazandığı parayı vermeyi teklif eder, ancak Margus Ahmed'in söz konusu parayı savaş aracılığıyla kazanması sebebiyle kabul etmez. Kendisinden olmayan, kendi kültüründen farklı bir bireye karşı Ahmed'in sergilediği tavır, aralarında gelişen güven ve sevgi bağının işaretinden başka bir şey değildir. Ahmed tüm samimiyetiyle Ivo ve Margus'un kendisine gösterdiği yakın ilginin bir mukabelesi olarak bu parayı Margus'a teklif etmiş-

tir. Kendisinin düşmanı olmasına rağmen ortak dostlarına karşı Ahmed'in sergilediği bu kadirşinas davranış Nika'nın dikkatini ve ilgisini çekmiştir. Kahvaltı saati geldiğinde odasından çıkarak salona doğru geçen Nika, odasının kapısının aralığından baktığında Ahmed'in namaz kıldığını; Ahmed ise kahvaltı masasına karşılıklı oturduklarında Nika'nın boynunda taşıdığı haç kolyeyi sakladığını görmüştür. Biri Müslüman diğeri ise Hristiyan olan iki düşman askeri birbirlerine diğerrinin dinine saygılı olduklarını belirtir. Bu sahne, birbirlerinden kültürel anlamda farklılık gösteren bireylerin önyargılarından arındığında birbirlerinin arzularını, beklentilerini, özlemlerini, değer yargılarını ve hayata dair kaygılarını daha iyi hissettiğini, anladığını ve anlamlandırdığını göstermektedir. Sahnenin devamında Ahmed Nika'ya ölen Gürcü askerler ile nasıl bir bağı olduğunu sorar. Nika ölen silah arkadaşları ile cepheye savaşırken tanıştığını ve ikisinin de iyi insanlar olduğunu söyler. Nika'nın sözleri üzerine Ahmed ise İbrahim ile kardeş gibi büyüdüklerini ve yıllara dayanan bir dostlukları olduğunu ifade eder. Ahmed'in sözleri üzerine Nika arkadaşı için üzgün olduğunu belirtir. Masadan kalkan ve kapıya doğru yönelen Ahmed kapıdan çıkmak üzereyken Nika'ya döner ve kendisinin de ölen Gürcü askerler için üzgün olduğunu söyler. Düşman askeri olarak görmenin dışında birbirlerinin insan olarak farkına varan Ahmed ve Nika arasında empati duygusu gelişmeye başlamıştır; ikili böylece birbirlerinin yaralarına saygı duyduklarını birbirlerine gösterir olmuştur. İki askerin yaşamlarından savaşın çıkarılması durumunda birbirlerini tanımak için hevesli oldukları, birbirlerine muhabbetle yaklaşacakları izleyici tarafından rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Filmin bir sahnesinde Abkazyalı askerler köyün tek sakini Ivo'nun evine dinlenmek üzere gelmiş ve Ahmed'in Gürcü olduğundan şüphe duymuşlardır. Bunun üzerine Ahmed ile Çeçen savaşçılar arasındaki sözlü çatışma silahlı çatışmaya dönmüştür. Margus bu çatışmada öldürülür. Çatışma sırasında Nika, tüm gücüyle Ahmed'in bu mücadeleden sağ çıkması için ona yardım etmiştir. Ancak Nika da Çeçen savaşçılardan birinin silahından çıkan kurşunun kendisine isabet etmesiyle hayatını kaybetmiştir. Nika, kendi ülkesinin askerleri tarafından saldırıya uğrayan Ahmed'in tarafını tutmuş ve onu savunmak için mücadele vermiştir. Bu sahne farklı etnik kimliklere ve dolayısıyla kültüre sahip bireyler olmanın ötesinde iki düşman askerin aynı mekânda belli bir süre vakit geçirmeleri neticesinde aralarında gelişen dostluğun ve dayanışmanın yine samimi bir örneğini

temsil etmektedir. İçerdiği derin anlamıyla bu sahne filmin zirve noktasını temsil etmektedir. Çok kültürlülük yaklaşımında Nika ve Ahmed arasında gelişen bu iletişim ve etkileşimin tamamıyla ahlaki temellere dayandığını ortaya koyan Levinas için beni merkeze koyan ve ötekini dışlayan bir yapıdan söz etmek mümkün değildir. Benin kendisini anlamlandırabilmesi için ötekinin varlığının hayati derecede önem kazandığı bu süreçte ben ötekini dışlamak yerine onu koruyan, savunan bir tavır içinde olmaktadır. Bu sahnede de diyalog sürecine girmeden kendisi için bir düşman ve öteki olan Nika'yı kendi tarafına karşı korumaya çalışan Ahmed ile Nika arasındaki duvarların yıkıldığı, mesafelerin ortadan kalktığı görülmektedir.

Nika ve Margus'un çatışmada ölmesiyle geriye yalnızca Ahmed ve Ivo kalmıştır. O güne kadar atölyesinde mandalina kasaları üreten Ivo, Ahmed'in yardımıyla Margus ve Nika için birer tabut üretmiştir. Margus'un toprağa verilmesinde Ivo'ya yardım eden Ahmed toprağa verme işlemi tamamlanınca mezar başına bir haç diker. Margus'a duyduğu saygı ve sevginin bir göstergesi olarak defin ritüelinin usulüne uygun olarak gerçekleşmesine önem vermiştir. Bu noktada Margus'un etnik kimliği, dini vb. farklılıkları Ahmed için önemini yitirmiştir. Ahmed'i Ivo, Margus ve Nika'ya yaklaştıran ve bir arada yaşamalarını sağlayan benzerlikleri ve ortak olarak hissettikleri duygulardır. Margus'un toprağa verme işlemi bittikten sonra ev sahibi ve misafiri Nika'yı Ivo'nun genç yaşta hayatını kaybeden oğlunun mezarının yanına gömer. Ahmed, Ivo'nun yine bir Gürcü olan Nika'yı Abhazyya Savaşı sırasında Gürcüler tarafından öldürülen oğlunun mezarının yanında toprağa vermek istemesine şaşırır. Oğlunun Gürcü askerleri tarafından öldürülmesi karşısında evinde misafir ettiği Gürcü askeri Nika'yı suçlamayı düşünmeyecek kadar sağduyulu olan Ivo, ölümün suçlusu olarak Nika'nın etnik kimliğini değil doğrudan savaşı görmektedir. Bu sahnesiyle film farklı kimliklerin, kültürlerin barış içerisinde yaşayabilmesi, çok kültürlü bir toplumda ideal bir görüntünün yakalanabilmesi için o toplumun bünyesinde barındırdığı tüm farklılıkların birbirlerine karşı olan yaklaşımlarının saygı ve hoşgörü temelinde ilerlemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Filmin son sahnesinde Ivo'nun yanından ayrılarak hasretini çektiği ailesinin yanına doğru yola çıkan Ahmed'in cebinden çıkardığı ve aracın müzik çalarına taktığı kaset Nika'nın film boyunca tamir etmeye çalıştığı kasettir. Ahmed'in yolculuğunun sonuna kadar Nika'nın kasetini dinleyecek olma-

sı bu noktada savaşın tarafları olan iki düşman askeri arasında yeşeren dostluğun göstergesi konumundadır. Bu sahne farklılıklara rağmen bir arada yaşamının ve bireylerin ve toplumların birbirlerine karşı iyi niyet geliştirmelerinin önünde hiçbir engel olmadığını altı çizilmektedir.

Eşi, çocukları kısacası bir ailesi olan ve onların geçimini sağlamak adına savaşmak durumunda kalan Ahmed... Gerçek yaşamında tiyatro ile meşgul olan ve oyunculuk yapan Nika... Hayatta en kıymetlisi olarak savaşta ölen oğlunu gören, ona duyduğu bağlılıktan dolayı kabrini dahi terk ederek ana vatanına gidemeyen Ivo... Savaşın gölgesinde tek endişesi hasat edilmesi gereken mandalinalarının ziyan olmasına gönlü razı olmayan Margus... Savaşı dışarıda bıraktığımızda savaş koşullarına rağmen her birinin aslında insani noktalarının ne derece kuvvetli ve hassas olduğuna açıkça tanık olmaktayız. Dört karakterin etnik kimlik, sosyo-kültürel ve dini değerler bakımından farklılıklara sahip olmasına rağmen vicdan, yardımseverlik ve merhamet gibi benzer duygulara sahip olmaları aynı çatı altında bir arada yaşayabilmelerini mümkün kılmıştır. Filmde her türlü farklılıklarına rağmen birlikte ve bir arada yaşamalarının önünde herhangi bir engel olmayan toplumların savaş ortamında birbirlerine sırt dönmeleri ve hatta birbirlerinin yaşam haklarını elinden almaya varacak kadar düşmanlaşmalarının anlamsızlığı vurgulu bir biçimde ifade edilmektedir. Ayrıca savaşın doğrudan ya da dolaylı olarak insanların hayatlarını etnik kimliği, dini, dili ne olursa olsun alt üst ettiği görülmektedir. Dolayısıyla film savaşın acımasız, toplumları birbirlerine düşman eden yanını izleyiciye hatırlatmaktadır. Bu doğrultuda filmin ana söylemi, savaşın yıkıcılığına rağmen, toplumların bir aradalığının, birlikte yaşayabilme ihtimallerinin ne pahasına olursa olsun savunulması ve korunması gerektiğidir. Farklılıkların zenginlik olduğunu ve toplumları beslediğini ortaya koyan film metni toplumları var eden bireylerin empatik iletişim ile birbirlerine yaklaşabileceğinin altını çizmektedir.

SONUÇ

Yaşadığımız yüzyılda bilimin, teknolojinin ve sanayinin gelişimine bağlı olarak dünya çapında insan hareketliliği tarihte hiç olmadığı kadar hız kazanmış durumdadır. İnsanların, eşyanın veya bilginin dünya çapında dolaşım hızı çağımızda artmış ve dünyanın her noktası insanlık için daha kolay ulaşılır hale gelmiştir. Bireylerin savaşlar, doğal afetler gibi zorunlu; iş, eğitim, kültürel faaliyetler gibi gönüllü sebeplerle yaşadıkları noktadan

ayrılarak dünyanın farklı bir noktasında yaşamlarını sürdürmek üzere daha fazla hareket halinde olduğu görülmektedir. Bu hareketlilik birey veya toplulukların farklı kültürel değerler ile karşılaşmasına olanak sağlamaktadır. Göçler çeşitli sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel olmak üzere pek çok etkiyi beraberinde getirmekte, göç edilen ülkelerde toplumsal yaşamı derinden etkilemesi bakımından günümüzün en önemli olgulardan biri olarak karşımızda durmaktadır. Belli bir kimliğin ve kültürün taşıyıcısı olan birey veya toplulukların farklı kimlik ve kültürel değerler ile karşılaşması toplumsal yapıya çok kültürlülük özelliği kazandırmaktadır. *Mandariini* filminin çok kültürlülük bağlamında sosyolojik inceleme yöntemi ile ele alınarak değerlendirilmesinin yapıldığı çalışmada birlikte yaşama kültürünün gelişebilmesi için en temel gerekliliğin karşılıklı olarak bireylerin birbirlerini birer özne olarak olduğu gibi kabul etmesi olduğunun vurgulandığı ortaya çıkmaktadır. Diyaloğun önemini vurgulandığı filmde taşıdıkları farklılıkların yanı sıra toplumların benzer davranış kalıplarına da sahip olduğu ortaya çıkarmaktadır. İletişim süreci bu kültürel benzerlikleri ortaya çıkararak bireyleri birbirlerine yakınlaştırması bakımından önem taşıdığıın altı çizilmektedir.

Filmde her türlü farklılıklarına rağmen birlikte ve bir arada yaşamlarının önünde herhangi bir engel olmayan toplumların savaş ortamında birbirlerine sırt dönmeleri ve hatta birbirlerinin yaşam haklarını elinden almaya varacak kadar düşmanlaşmalarının anlamsızlığı vurgulu bir biçimde ifade edilmektedir. Ayrıca savaşın doğrudan ya da dolaylı olarak insanların hayatlarını etnik kimliği, dini, dili ne olursa olsun alt üst ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla film savaşın acımasız, toplumları birbirlerine düşman eden yanını izleyiciye hatırlatmaktadır. Bu doğrultuda filmin ana söylemi, savaşın yıkıcılığına rağmen, toplumların bir aradalığının, birlikte yaşayabilme ihtimallerinin ne pahasına olursa olsun savunulması ve korunması gerektiğidir. Farklılıkların zenginlik olduğunu ve toplumları beslediğini ortaya koyan film metni toplumları var eden bireylerin empatik iletişim ile birbirlerine yaklaşabileceğinin altını çizmektedir. Film metninin inşa ettiği mikro dünyada karakterler her türlü farklılıklarına rağmen bir arada yaşayabilmektedir; bu noktada filmde sunulan mikro dünya, içerisinde yaşadığımız makro dünyaya bir ayna tutmakta ve insan olma paydasında buluşulduğu takdirde kültürel anlaşmazlıkların ve çatışmaların azalabileceğini hatta ortadan kalkabileceğini serimlemektedir.

KAYNAKÇA

Akto, A. (2018). *Çok Kültürlülük Yaklaşımı ve Sorunsalları*. Adıyaman, İksad Publising House.

Ay, A., Midilli: & Tugen, B. (2014). *Arafta Kalan Kimlikler Dedemin İnsanları Filminin Söylem Analizi*. 4. International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics (FLTAL), Sarajevo, Bosna-Hersek.

Callinicos, A. (2013). *Toplum Kuramı*. (Tezgiden, Y. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Canatan, K. (2009). Avrupa Toplumlarında Çok Kültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2 (6): 80-97.

Habermas, J. (2012). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. (Aka, İ. Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karaduman: (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yaşar University*. 17 (5): 2886-2899.

İspir, N. & Erdoğan, Ş. B. (2014). Levinas'ta İdeal İletişimin İmkânı: Öteki'yle Birlikte Var Olmak. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18 (2): 47-58.

Kaplan, A. B. (2016). On the Basis of Archetypal Aqua Permanent Image a Psychoanalytical Approach to the East-West Antagonism Via Immigration Phenomenon. *Journal of Current Researches on Social Science*. 6 (1): 75-102.

Kaplan, F. N. & N. F. Kaplan. (2018). Globalization Phenomenon with Economic Political and Cultural Perspective. *Journal of Current Researches on Social Science*. 8 (2): 23-34.

Kaya, A. (2015). Giriş: Ötekini Anlamak Mümkün Mü?. Kaya, A. (Ed.). *Farklılıkların Birlikteliği: Türkiye ve Avrupa'da Birarada Yaşama Tartışmaları* içinde (ss. 11-40). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Köker, L. (2018). Charles Taylor: Kimlik/Farklılık Sorununa Sahici Demokratik Çözüm Arayışı. Gutmann, A. (Ed.). *Çok Kültürcülük; Tanınma Politikası* içinde (ss. 11-14). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2016). Hoşgörü: Kavramı ve Sınırları. İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu. 87-98.

Kymlicka, W. (1998). *Çok Kültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. (Yılmaz, A. Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Levinas, E. (1979). *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Londra: Martinus Nijhoff Publishers.

Ortaylı, İ. (2016). *Avrupa ve Biz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özden, Z. (2004). *Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Özensel, E. (2012). Çok Kültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çok Kültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 7 (1): 55-70.

Özensel, E. (2013). Doğu Toplumlarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çok Kültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model Mi?. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 8 (3): 2-17.

Özensel, E. (2020). Farklılıkların Birarada Yaşamasında Bir Sorun Alanı Olarak Ötekinin Ötekileştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 43: 369-378.

Parekh, B. (2002). *Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori*. (Tanrıseven, B. Çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi.

Sarı, E. (2003). Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek. *İletişim Araştırmaları Dergisi*. 1 (1): 167-172.

Sevgi, G. (2022). İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları, İoanna Kuçuradi. *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. 9 (17): 263-272.

Şahin, H. H. (2020). Tarihsel Bir Olgu Olarak Kültür, Çok Kültürlülük ve Hoşgörü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 7 (3): 1968-1984.

Şan, Mustafa Kemal (2005). Farklılık ve Çok Kültürlülük Siyasetleri Üs-
tüne Bir Deneme. *Milel ve Nihal Dergisi*. 3 (1-2): 67-114.

Taylor, C. (2000). *Çok Kültürcülük Tanınma Politikası*. (Salman, Y. Çev.),
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Taylor, C. (2018). Tanınma Politikası. A. Gutmann (Ed.). *Çok Kültürcü-
lük; Tanınma Politikası içinde (46-93)*. (Salman, Y. Çev.), İstanbul: Yapı
Kredi Yayınları.

Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabi-
lecek miyiz?*. (Kunal, O. Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.